

PENILAIAN ABANG YUSUF PUTEH TERHADAP BUDAYA KEPIMPINAN MELAYU SARAWAK, 1970-1996

Awg Kasmurie bin Awg Kitot*
Arba'iyah Mohd Noor
Suffian Mansor
Universiti Malaya, Malaysia

Abstrak

Abang Yusuf Puteh pernah menjadi wakil rakyat dalam tempoh satu penggal bermula pada tahun 1987 sehingga 1991. Selain itu, beliau juga pernah bertugas dalam perkhidmatan awam negeri untuk dua zaman pentadbiran yang berbeza, iaitu semasa pentadbiran Koloni Briton (1959-1963) dan setelah pembentukan Malaysia (1963-1985). Pengalaman sepanjang menjalankan tugas-tugas tersebut, telah memberi ruang dan membekalkan maklumat yang berharga kepada beliau untuk menilai budaya kepimpinan dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak dari peringkat kampung sehingga ke peringkat yang lebih tinggi. Pengalaman ini juga telah memberi peluang kepada beliau untuk memperincikan sikap dan corak pentadbiran pemimpin-pemimpin Melayu Sarawak. Kajian berlandaskan tiga buah karya Abang Yusof: *The Malay Mind*, *River of Dry Tears* dan *Malay Politics & Perabangan*; dan sumber daripada akhbar *Sarawak Tribune*. Objektif kajian ini adalah untuk menjelaskan budaya kepimpinan dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak dari perspektif pemikiran Abang Yusuf Puteh. Hasil kajian ini mendapati bahawa budaya kepimpinan yang diamalkan oleh pemimpin Melayu di Sarawak ternyata tergelincir daripada budaya dan ciri-ciri kepimpinan yang dituntut untuk kemakmuran rakyat. Sikap, cara dan corak kepimpinan mereka secara langsung tidak membantu dalam memajukan masyarakat Melayu di Sarawak malah menonjolkan ketidakjujuran

*Penulis untuk dihubungi:
awgkasmurie@yahoo.com

dan sikap mementingkan kebendaan. Budaya kepimpinan yang pincang ini menjadi pemangkin kepada 'ondor rarat' yang seterusnya telah mengakibatkan kemajuan sukar dicapai sehingga kemiskinan terus mewarnai kehidupan masyarakat Melayu Sarawak. Kritikan Abang Yusuf Puteh terhadap budaya kepimpinan Melayu Sarawak, memberikan sumbangan ke arah perubahan dan pembentukan budaya kepimpinan yang positif demi kemajuan rakyat.

Kata kunci: Budaya kepimpinan, Melayu Sarawak, Abang Yusuf Puteh, gaya kepimpinan

Abstract

Abang Yusuf Puteh was an assemblyman for one term from 1987 to 1991. He worked in civil service during two different administrations; the British Colonial period (1959-1963) and after the formation of Malaysia (1963-1985). His experiences during both periods provided knowledge and valuable information to evaluate the culture of Sarawak Malay leadership from the grassroots to the higher level. These experiences gave him the opportunity to delineate the attitudes and patterns of the administration of Sarawak Malay leaders. This study is mainly based on the three books written by Abang Yusuf: The Malay Mind, River of Dry Tears, and Malay Politics & Perabangan; and Sarawak Tribune newspaper. The objective of this study is to expound Abang Yusuf Puteh's perspective on the leadership styles of the Sarawak Malays. The results show that the leadership styles practised by Sarawak Malay leaders have apparently deteriorated in terms of culture and leadership characteristics that are essential for the prosperity of the people. Their attitudes, styles and leadership patterns did not help in the development of the Sarawak community; in fact it even exposed deceitfulness and avariciousness. The dysfunctional leadership styles had been a catalyst for the next 'ondor rarat' which resulted in difficulties to achieve advancement, hence poverty continued to shadow the lives of the Sarawak Malay community. Abang Yusuf

Puteh's criticism on the leadership styles of the Sarawak Malays contributed towards the transformation and development of positive leadership styles for the advancement of the people.

Keywords: *Leadership culture, Sarawak Malays, Abang Yusuf Puteh, leadership style*

Pendahuluan

Masyarakat Melayu Sarawak merupakan kelompok masyarakat yang mewakili 23.2% (612,000 orang) daripada jumlah keseluruhan penduduk di Sarawak, iaitu 2,633,100 orang.¹ Menurut Morrison (1957), sebelum kedatangan Brooke pada tahun 1841 lagi orang Melayu merupakan masyarakat yang penting di Sarawak malah ke depan dalam beberapa bidang termasuk aspek kepimpinan berbanding dengan penduduk pribumi yang lain. Pernyataan ini menafikan pandangan yang mengutarakan orang Melayu di Sarawak hanya wujud ketika bermulanya era pentadbiran regim Brooke, iaitu James Brooke di Sarawak, dan sebelum itu tidak ada istilah orang Melayu yang muncul di Sarawak (Pringle, 1970). Orang Melayu telah menjadi pembesar di Sarawak untuk tempoh masa yang sangat panjang sama ada ketika di bawah kekuasaan Kesultanan Brunei, Regim Brooke (1841-1941), Jepun (1941-1945) dan Koloni Briton (1946-1963). Keadaan ini membuktikan kepimpinan berkesan yang ditunjukkan golongan ini sehingga mampu untuk memimpin dalam tempoh yang lama. Walau bagaimanapun, beberapa kepincangan telah dikesan dalam budaya kepimpinan orang Melayu di Sarawak pada penilaian Abang Yusuf Puteh, hasil daripada pengalamannya dalam bidang pentadbiran peringkat negeri, sejak 1956-1991. Penjelasan mengenai kepimpinan dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak menjadi fokus kepada perbincangan ini melalui perspektif pemikiran Abang Yusuf Puteh.

Sejak tahun 1932 telah muncul suara-suara yang melontarkan ketidakpuasan hati terhadap kepimpinan Melayu Sarawak melalui penerbitan akhbar Melayu pertama, iaitu *Fajar Sarawak*. Penerbitan *Fajar Sarawak* (1932) oleh Muhamad Rakawi merangkumi kritikan terhadap kelemahan kepimpinan Melayu di Sarawak yang tidak memperdulikan nasib masyarakat Melayu dan tidak mempunyai hasrat untuk memajukan bangsa sendiri.

Sanib (1985) melalui kajiannya turut menjelaskan tentang hilangnya kekuasaan kepimpinan Melayu ketika di bawah pemerintahan Rajah Puteh Ketiga, iaitu Charles Vyner Brooke dengan penubuhan *Committee of Administration*. Sanib (1989) turut memuatkan kajiannya dalam *Jurnal Muzium Sarawak*, tentang kejatuhan politik Melayu ketika pentadbiran Brooke.

Seterusnya, menerusi kajian Sabihah (1991), beliau menjelaskan tentang kehilangan kuasa dan kedudukan kepimpinan Melayu yang semakin berkurangan. Beliau turut membincangkan pemimpin-pemimpin Melayu Sarawak gagal memainkan peranan untuk memajukan masyarakat Melayu walaupun segelintir mereka mempunyai kedudukan dalam pentadbiran. Lebih malang lagi apabila pemimpin Melayu hanya berkuasa dalam aspek agama dan adat sahaja. Manakala penulisan Sabariah dan Palan (2010) pula cuba memberi pengiktirafan terhadap kejayaan Taib Mahmud dalam memacu pembangunan Sarawak. Hal ini diperkukuhkan dengan perubahan ekonomi pertanian kepada perindustrian yang digunapakai ketika pentadbiran beliau di sepanjang pentadbirannya yang dikatakan berjaya membawa kepada perkembangan ekonomi Sarawak. Walau bagaimanapun, kajian ini tidak menyentuh tentang kelemahan pentadbiran yang wujud dan pembangunan keseluruhan yang dialami masyarakat Melayu terutamanya di kawasan pesisir. Manakala Fauzy (2013), dalam penulisan mutakhirnya turut merangkumkan tentang kemerosotan kedudukan kepimpinan Melayu sehingga membawa kesan kepada aspek sosial dan ekonomi Melayu Sarawak.

Kajian-kajian yang terhampir dengan isu yang kami minati ini menjadi titik tolak kepada pengkaji untuk memperkembangkan lagi kajian tentang kepimpinan Melayu Sarawak dengan menggunakan hasil karya Abang Yusuf Puteh secara mendalam khususnya dalam *The Malay Mind* (1996d), *River of Dry Tears* (1996b) dan *Malay Politics & Perabangan* (1996a) dengan mengemukakan kritikan beliau terhadap budaya kepimpinan Melayu Sarawak.

Orang Melayu Sarawak

Merujuk kepada pengertian dari aspek sosial dan budaya sebenarnya kelompok masyarakat Melayu tidak hanya masyarakat Melayu di semenanjung semata-mata tetapi meliputi masyarakat di ratusan kepulauan Indonesia dan Filipina atau lebih dijelaskan dengan perkataan Nusantara atau Malayonesia. Oleh yang demikian juga, adalah tidak terkecuali masyarakat yang berada di Sarawak. Kawasan yang diduduki

oleh masyarakat Melayu merupakan kawasan yang sangat luas malah terdiri daripada pelbagai suku bangsa, kaum, keturunan, dan menggunakan pelbagai bahasa pertuturan dan loghat. Menurut Syed Husin (2008), masyarakat Melayu digambarkan berkulit sawo matang, mempunyai susuk tubuh yang sederhana besar tetapi tegap kerana pekerjaan mereka yang menggunakan sepenuhnya tulang empat kerat mereka serta bersikap lemah lembut di samping berbudi bahasa.

Orang Melayu Sarawak adalah watak penting yang telah membawa kepada kejayaan dalam pemerintahan regim Brooke pada tahun 1841 sehingga 1941. Pada zaman pemerintahan Brooke, kebanyakan orang Melayu diberi peluang untuk memegang pelbagai jawatan dalam kerajaan seperti, polis, kelasi kapal dan pembantu pegawai dalam pentadbiran yang digelar sebagai *Native Officers* (Borneo Literature Bureau, 1960, ms. 12). Walau bagaimanapun, asal usul orang Melayu Sarawak masih terus diperdebatkan oleh para sarjana dengan mengemukakan pelbagai bukti (Gould & Bamfylde, 1909; Harrison, 1970; Abang Yusuf, 196; Ishikawa, 1998).

Abang Ahmad (2014)² berpendapat orang Melayu Sarawak berasal daripada keturunan Raja Jarom dari Sumatera.³ Hal ini demikian kerana banyak pendapat mengatakan bahawa Datu Merpati, iaitu keluarga diraja Minangkabau telah melakukan pelayaran sehingga tiba di satu tempat dinamakan Santubong di Sarawak dan telah mengahwinkan anaknya, iaitu Merpati Jepang dengan anak keturunan Melayu Perabangan yang berasal dari keturunan Kesultanan Perabangan di Sanggau, Kalimantan iaitu Abang Adi (Abang Yusuf, 1996a). Bahkan, Abang Yusuf (1964; 1996d) turut menegaskan bahawa orang Melayu di Sarawak juga dikatakan telah wujud terlebih dahulu daripada kaum-kaum lain di Sarawak. Hal ini telah membuktikan kewujudan orang Melayu di Sarawak telah bermula sebelum kedatangan Brooke lagi. Pandangan dan pendapat yang dikemukakan sekaligus menepis pendapat yang berpaksikan bahawa istilah Melayu hanya wujud apabila Brooke mula berkuasa di Sarawak pada tahun 1841 dan menafikan pandangan lebih liar yang mengatakan orang Melayu di Sarawak adalah berasal daripada susur galur etnik lain yang terdapat di Sarawak (Harrison, 1970; Babcock, 1974). Sarjana yang berpegang kepada teori orang Melayu Sarawak berasal daripada kaum lain yang terdapat di Sarawak percaya orang Melayu Sarawak merupakan golongan kacukan dan paling tidak asli dalam kalangan penduduk pribumi yang lain. Menurut Fauzy (2013), ciri-ciri bahasa daripada etnik-etnik lain seperti Melanau, Iban dan Bidayuh dalam bahasa Melayu Sarawak antara indikator yang digunakan untuk menjelaskan pandangan ini.

Seterusnya gelaran Melayu di Sarawak telah diperkukuhkan lagi dengan penetapan kriteria bangsa Melayu sebagaimana yang telah termaktub dalam Perlembagaan Persekutuan setelah terhasilnya Persekutuan Malaysia selepas pembentukan persekutuan antara Semenanjung Tanah Melayu, Singapura, Sabah dan Sarawak pada 16 September 1963 (Kosim, 2012). Penetapan istilah Melayu dari segi undang-undang dan perlembagaan bagi Syed Husin (2008) akan menambah rumitkan takrif orang Melayu, iaitu takrif mengikut undang-undang dan penggunaan istilah bumiputera. Hal ini demikian kerana mengikut undang-undang sesiapa sahaja dan berketurunan apa saja, asalkan beragama Islam, bercakap menggunakan bahasa Melayu dan mengamalkan adat istiadat Melayu maka secara teorinya seseorang itu berketurunan Melayu. Walau bagaimanapun, keadaan ini berlainan dengan konteks Melayu di Sarawak. Sesiapa sahaja yang memeluk Islam dianggap sebagai Melayu asalkan mereka lahir dan merupakan penduduk Sarawak malah penduduk Melayu yang bukan dari Sarawak tidak diiktiraf sebagai Melayu di Sarawak. Menurut Jeniri (2015), orang Melayu Sarawak ialah bangsa yang kompleks disebabkan terdapat pelbagai pandangan tentang asal usul orang Melayu Sarawak. Oleh yang demikian, setiap pandangan perlu diambil kira dan kajian yang mendalam perlu dilakukan untuk mendapatkan jawapan yang tuntas. Hal ini tidak dapat dinafikan kesan berlakunya proses asimilasi pelbagai kaum yang terdapat di Sarawak.

Kedudukan orang Melayu Sarawak terus diberikan perhatian ketika zaman pentadbiran Regim Brooke pada tahun 1841 melalui penyerahan kuasa oleh Kesultanan Brunei hasil daripada bantuan ketenteraan yang telah disumbangkan oleh Brooke dan angkatan tenteranya bagi menghapuskan pemberontakan dan penentangan di Sarawak. Justeru, terkesan daripada kepentingan golongan Melayu kepada pentadbirannya maka golongan pembesar Melayu ketika pemerintahan Brunei di Sarawak diteruskan. Brooke berpandangan golongan pembesar ini mesti diteruskan agar dapat mengukuhkan pemerintahannya di samping pengalaman golongan tersebut sebelum ini amat diperlukan untuk melicinkan lagi pemerintahannya. Akhirnya golongan pembesar Melayu diwujudkan untuk terus mendapatkan kesetiaan.

Kedudukan golongan Melayu ini diakui dan mempunyai kedudukan tersendiri dalam sistem sosial masyarakat di Sarawak lantaran sumbangan besar mereka dalam pelbagai bidang sama ada dalam pentadbiran mahupun dalam bidang-bidang yang lain (Kasmurie drk., 2013). Atas bantuan dan sokongan golongan ini telah memungkinkan

regim Brooke terus bertahan selama 100 tahun di Sarawak sehinggalah penyerahan kuasa dilakukan oleh Rajah Ketiga iaitu Charles Vyner Brooke yang mengambil alih tampuk pemerintahan daripada bapanya, Rajah Charles Brooke kepada koloni British yang membawa kepada perpecahan dalam kalangan masyarakat Melayu di Sarawak. Masyarakat Melayu telah berpecah kepada dua puak iaitu puak yang menyokong penyerahan Sarawak dan puak yang menentang penyerahan Sarawak. Menurut MacDonald (1985), golongan penentang penyerahan (*anti-cession*) turut menaikkan poster seperti '*No Cession*', '*Sarawak Natives Want the Rajah Muda*' dan '*We Want Brooke, not Bureaucracy*' manakala pihak yang menyokong penyerahan Sarawak kepada British pula menaikkan poster seperti '*We Love Cession*', '*Down with Brooke*' dan '*God Save the King*' (ms. 350-351). Ketaksuban penyokong masing-masing bukan sahaja memecahkan masyarakat Melayu tetapi turut menyebabkan keluarga yang berpecah belah, anak menentang bapa, berlaku pergaduhan antara adik beradik dan rakan baik enggan bercakap dengan rakan yang lain. Golongan Melayu ketika itu telah berjaya dalam mengukuhkan kedudukan mereka dan berjaya dalam memonopoli kebudayaan masyarakat di Sarawak malah diakui kegemilangan pentadbiran mereka oleh kaum-kaum lain di negeri tersebut. Kegigihan dan usaha berterusan masyarakat Melayu Sarawak ini seharusnya dipuji kerana sentiasa mendapat tempat di hati setiap pentadbir yang berjaya mengambil alih kuasa di Sarawak.⁴

Hal ini sebenarnya dibuktikan dalam konteks Sarawak kerana masyarakat Melayu yang berjaya menguasai kebudayaan masyarakat setempat telah mendapat sokongan dan rasa hormat serta kagum daripada kaum-kaum yang lain di Sarawak. Terkesan daripada keadaan ini telah mewujudkan satu kelompok Melayu Sarawak dan kebanyakannya terdiri daripada golongan bangsawan perabangan dan keturunan mereka. Kewujudan golongan masyarakat Melayu elit perabangan ini merupakan pegawai tinggi yang telah berjaya membentuk kumpulan sistem sosial sendiri dan dilindungi sepenuhnya oleh pemerintah regim Brooke (Ishikawa, 1998).

Golongan ini ialah golongan elit yang mendiami di pusat pentadbiran, iaitu Kuching. Golongan ini digambarkan sebagai golongan yang berada pada kedudukan teratas dalam hierarki sosial masyarakat dan menjadi satu kebanggaan bagi budaya orang Melayu di Sarawak. Selain itu, golongan ini boleh dikenali melalui perwatakan mereka dari segi cara berpakaian, bahasa yang digunakan, pendidikan, kedudukan ekonomi dan etika sosial mereka (Abang Yusuf, 1996a). Mereka ialah golongan

keturunan bangsawan perabangan dan berkhidmat dengan kerajaan. Oleh sebab golongan Melayu perabangan yang dibentuk dan diiktiraf oleh Brooke berjaya dalam pelbagai bidang maka golongan elit ini sering dilihat dan dominan akan kewujudan mereka. Sementelahan itu, etnik Melayu yang bukan daripada golongan perabangan berasa kabur akan kedudukan mereka sama ada yang mempunyai persaudaraan dengan golongan ini ataupun tidak kendatipun mereka turut memberi sumbangan kepada pemerintahan Regim Brooke seperti menjadi tukang masak, tukang kebun ataupun menjadi guru kepada anak-anak, isteri kepada golongan pembesar dan pegawai-pegawai Brooke. Brooke dan keluarganya sendiri turut menimba ilmu daripada guru-guru bukan daripada keturunan perabangan (Brooke, 1986). Perkara ini diperlihatkan apabila Brooke mempelajari bahasa Melayu Sarawak dan budaya orang-orang Melayu yang perlu dikuasai sekiranya ingin terus kekal dan mendapatkan sokongan serta kesetiaan daripada penduduk tempatan (Rawlins, 1969). Kemahiran berbahasa dan memahami adat resam masyarakat tempatan oleh seorang pemimpin yang bergelar rajah ini sudah pasti akan memberi kesan yang tersendiri kepada rakyat jelata (Borneo Literature Bureau, 1960). Lockard (1987) berpendapat bahawa Masyarakat Melayu Sarawak merupakan kelompok penduduk yang sangat penting. Mereka merupakan golongan yang memainkan peranan penting dalam memberi sokongan kepada pemerintahan Brooke. Kebijaksanaan Brooke dalam tindakannya membudayakan budaya masyarakat setempat dalam dirinya memberi satu kekuatan kepada kelangsungan regim ini sehingga penyerahan Sarawak kepada Briton pada 1 Julai 1946 (Sanib, 1989).

Kepimpinan Pemimpin Melayu Sarawak

Sejak berlakunya peralihan kuasa daripada pentadbiran Briton kepada penduduk pribumi Sarawak setelah pembentukan Malaysia pada tanggal 16 September 1963, keadaan kehidupan orang Melayu masih lagi berada pada takuk yang lama. Sikap sukar menerima perubahan dikaitkan oleh Abang Yusuf Puteh sebagai kegagalan golongan pemimpin Melayu sendiri dalam membawa kemajuan kepada masyarakat Melayu di Sarawak. Kesukaran orang Melayu Sarawak untuk menerima perubahan adalah disebabkan golongan pemimpin Melayu tidak memainkan peranan untuk membetulkan kelemahan masyarakat Melayu. Oleh yang demikian, budaya kepimpinan golongan pemimpin Melayu ini dikatakan Abang Yusuf Puteh sebagai pencemaran politik yang mengakibatkan *ondor rarat*

berlaku dalam kalangan masyarakat Melayu. Menurut Abang Yusuf (1996b; 1996d), *ondor rarat* merujuk kepada pemikiran negatif yang menjadi pegangan masyarakat sehingga memberi kesan terhadap kehidupan mereka. Masyarakat Melayu yang berpegang kepada *ondor rarat* akan terus ketinggalan di belakang dan sukar untuk mencapai kemajuan dalam pelbagai bidang.

Masyarakat Melayu mengalami zaman kemunduran akibat terlalu menekankan aspek negatif dalam pemikiran mereka sehingga mereka takut dan tidak dapat melakukan apa-apa pun. Sepatutnya kepimpinan yang berkesan berupaya untuk menggalas cabaran penting dalam memperbetul dan mentransformasikan budaya kepada aspek yang lebih positif. Ironinya, kepimpinan ini telah mengkhianati harapan dan impian rakyat sehingga mengekalkan kemunduran dalam kehidupan masyarakat Melayu di Sarawak. Hal inilah yang menjadi kritikan Abang Yusuf Puteh demi tuntutan ke arah kelangsungan kemajuan orang Melayu Sarawak. Sebagaimana kritikan Abdullah Munshi (Zainal Abidin, 1996) yang mengkritik kepimpinan Melayu dalam pentadbiran, maka idea yang sama turut dilontarkan oleh Abang Yusuf Puteh, iaitu mengkritik kegagalan pucuk kepimpinan akibat budaya kepimpinan negatif yang diamalkan oleh golongan pemimpin Melayu Sarawak. Pati daripada buah fikirannya telah dituangkan dalam teks "*The Malay Mind*" (Abang Yusuf, 1996) yang turut memberi gambaran tentang budaya kepimpinan masyarakat Melayu Sarawak yang menyumbang kepada pengekalan kemunduran orang Melayu Sarawak.

Budaya Materialis

Terkesan daripada pengalaman memegang jawatan-jawatan penting dalam kerajaan (1956-1985) telah banyak membuka mata dan minda Abang Yusuf Puteh tentang budaya yang diamalkan pemimpin-pemimpin Melayu Sarawak. Budaya para pemimpin ini terus memundurkan masyarakat Melayu daripada arus kemajuan, lebih-lebih lagi dunia tanpa sempadan dewasa ini. Sejak dari dulu lagi, Abang Yusuf Puteh menyedari hakikat ini, atas sebab inilah beliau tidak menggunakan kuasa yang ada sebagai Setiausaha Kerajaan Negeri sewenang-wenangnya untuk kepentingan diri sebaliknya mendesak supaya kaki tangan kerajaan melipatgandakan usaha dengan jujur dan amanah. Hal ini sebagaimana yang dijelaskan oleh Abang Ahmad Urai (Tan Sri Datuk Seri) ketika ditemubual pada 9 Januari 2014. Sebagaimana ungunya tentang pendirian Abang Yusuf Puteh, iaitu:

...semangat Melayunya yang kuat. Beliau tidak mahu bangsa Melayu Sarawak digoncang. Apa yang kamu boleh gelarkan sebagai Melayu Nasionalis. Ketika menjawat jawatan sebagai Setiausaha Kerajaan Negeri Sarawak, sehingga orang Melayu dari Semenanjung sendiri tidak disenanginya apabila melakukan perkara yang tidak sesuai dan menyalahi budaya tempatan. Oleh sebab itu, ramai pegawai-pegawai yang tidak melaksanakan tugas dengan amanah dan jujur telah diberhentikan.

(Temubual bersama Tan Sri Datuk Seri
Abang Haji Ahmad Urai)

Pandangan ini memmanifestasikan bahawa Abang Yusuf Puteh amat mengambil berat akan budaya kepimpinan yang sewajarnya dibudayakan oleh para pemimpin dalam melaksanakan tanggungjawab yang diamanahkan kepada mereka. Amalan budaya yang tidak mendatangkan manfaat kepada rakyat menyebabkan beliau bangkit untuk menyuarakannya. Budaya materialis yang menjadi fokus kritikan beliau terdiri daripada budaya kronisme dan budaya kepimpinan korupsi. Kritikan terhadap pengamalan budaya kronisme dipancarkan melalui ungkapannya iaitu:

...terlalu berpusat kepada diri sendiri dan kepentingan diri dan didefinisikan sebagai pemimpin yang tidak mempunyai kelayakan. Kepimpinan bermaksud, tanggungjawab dan kewajiban untuk berkhidmat kepada rakyat dan bukannya sebagai satu jalan untuk mengaut kepentingan diri. Anda tidak perlu pergi jauh untuk melihat penyelewengan yang dilakukan dalam kepimpinan. Lihat sahaja contoh mudah, projek-projek kecil dalam mana-mana kampung.

(Abang Yusuf, 1996d, ms. 29)

Beliau mengkritik sikap pemimpin-pemimpin Melayu yang terlalu mementingkan diri sendiri sehingga mendorong mereka melakukan penyelewengan. Bagi beliau, pemimpin-pemimpin Melayu sepatutnya melaksanakan tugas-tugas yang diamanahkan dengan jujur dan ikhlas, namun sebaliknya yang berlaku para pemimpin ini mengambil kesempatan untuk kepentingan diri, keluarga dan juga sesiapa yang

mempunyai hubungan rapat dengannya. Budaya kronisme ini jelas baginya terlalu berpusat kepada diri sendiri dan keutamaan kepada kepentingan sendiri. Penyalahgunaan kuasa yang ada menambahkan lagi kesengsaraan masyarakat Melayu untuk meningkatkan taraf kehidupan mereka, apabila pemimpin hanya memenuhi poket sendiri dan kaum keluarga semata-mata. Pengamalan budaya ini didapati semakin kronik dan mendarah daging dalam kalangan pemimpin sehingga sanggup menyeleweng menerusi projek-projek kecil di kampung. Justeru, sebagai Nasionalis Melayu beliau membuat kritikan yang pedas kerana budaya ini memberikan impak yang mendalam terhadap nasib masyarakat Melayu Sarawak khususnya di kawasan pesisir. Pengamalan budaya ini jika dibiarkan berterusan bukan sahaja menambahkan kesusahan masyarakat yang dipimpinya malahan meranapkan sesebuah kerajaan yang terbina.

Selain itu, pengamalan sikap tamak dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak turut memanifestasikan budaya materialis yang mempunyai hubungan yang rapat dengan budaya kronisme. Hal ini seperti lontaran Abang Yusuf dalam *Malay Politics & Perabangan*, iaitu:

Sikap tamak merupakan kejahatan yang mempunyai hubungan yang rapat dengan kepentingan diri. Adalah sukar untuk melihat ahli-ahli politik yang tidak mementingkan diri sendiri dalam suasana politik pada hari ini. Sebaliknya ianya amat mudah untuk mengenali pemimpin yang bersikap tamak dan mementingkan diri sendiri. Alasan utama adalah wang, iaitu punca segala kejahatan. (Abang Yusuf, 1996a, ms. 30)

Berdasarkan pernyataan tersebut, Abang Yusuf Puteh mengkritik sikap tamak segelintir pemimpin Melayu yang sepatutnya menjaga kebajikan dan menunaikan tanggungjawab mereka kepada masyarakat. Para pemimpin tidak bertindak sewajarnya, sebaliknya mereka berusaha untuk memperoleh keuntungan dengan menggunakan kedudukan yang telah diamanahkan kepada mereka untuk kepentingan diri (Abang Yusuf Puteh, 1996c). Pengamalan budaya ini pada pandangan Abang Yusuf Puteh semakin ketara dalam kalangan pemimpin politik dewasa ini yang berusaha untuk mencapai cita-cita masing-masing tanpa memikirkan amanah yang dipertanggungjawabkan kepada mereka. Abang Yusuf Puteh dengan nada berani mengkritik sikap keji golongan pemimpin sebegini kerana menjadi hamba kepada wang yang merupakan punca utama segala kejahatan. Impaknya, sikap tamak yang berpaksikan wang ringgit semata-

mata berupaya mencambahkan pelbagai benih kemungkar dalam masyarakat. Akhirnya, nasib masyarakat Melayu Sarawak terus diperjudikan demi kepentingan golongan pemimpin seperti ini.

Seterusnya, budaya materialis ditunjukkan juga melalui budaya korupsi pemimpin Melayu Sarawak. Hal ini dinyatakan Abang Yusuf, iaitu:

Korupsi = Pecah Amanah, akan menjadi anai-anai yang besar; seekor raksasa yang berkeliaran dengan bebasnya di dalam hutan. Apabila hati, mata dan tangan korup, pemikiran juga boleh dijangkiti, dan jiwa akan menghilang. (Abang Yusuf, 1996d, ms. 29)

Berdasarkan pernyataan di atas, beliau mengungkapkan kebimbangan terhadap budaya kepimpinan Melayu di Sarawak dengan menganalogikan watak pemimpin-pemimpin tersebut dengan anai-anai. Anai-anai merupakan haiwan perosak dan pemusnah, jika dibiarkan bertapak mampu meranapkan sesebuah perlindungan dan kehidupan. Ibarat api dalam sekam, lama-kelamaan mangsa akan mengalami kemusnahan dan kehancuran. Oleh itu, beliau menyelar sikap pemimpin-pemimpin tersebut dengan sindiran yang tajam. Para pemimpin yang berwatak sedemikian akan mudah rosak akhlaknya, hilang pertimbangan mata hati dan tandus perasaan keinsanan akibat korupsi. Atas kesedaran betapa dahsyatnya budaya korupsi ini, maka beliau menegaskan rasuah sebagai kejahatan yang menjadikan pelakunya sebagai hamba dan sekali gus menjatuhkan darjah kerohanian seseorang itu. Keadaan ini sudah pastinya memberi impak yang negatif kepada tanggungjawab yang sepatutnya digalas oleh seseorang pemimpin. Pemimpin yang diharapkan menjadi pelindung dan memberi kekuatan kepada rakyat telah bertindak sebaliknya kerana tuntutan material. Apabila aspek material menjadi raja dalam pemikiran mereka, dengan sendirinya kerohanian akan berubah menjadi kejahatan. Pembangunan dan kemajuan yang diharapkan rakyat digantikan dengan penderitaan dan kemiskinan kerana pemimpin leka mengumpul kekayaan sendiri tanpa rasa bersalah dan malu.

Dalam konteks pensejarahan klasik Sarawak, budaya materialis sama ada budaya kronisme atau korupsi telah berlaku dan diamalkan sehingga mendorong kepada penentangan dan suasana yang tidak tenteram. Impaknya, perkara ini membawa kemunduran kepada masyarakat Melayu terutamanya. Sebagai contoh, kerosakan budaya kepimpinan dalam pentadbiran di Sarawak berlaku ketika pemerintahan

Pengiran Mohd Salleh Ibnu Pengiran Sharifuddin atau lebih dikenali sebagai Pengiran Mahkota. Baginda yang dilahirkan di Sambas dan ayahandanya merupakan waris kepada Sultan Abdul Hakkul Mubin. Baginda telah ditugaskan untuk menjadi ketua kerajaan atau gabenor Sarawak bagi mewakili Kesultanan Brunei. Ketika penguasaannya di Sarawak, baginda telah bertindak kejam dengan memungut semua hasil dan mengerahkan seluruh tenaga rakyat untuk berkerja serta menyerahkan kepada baginda tanpa sebarang upah. Hal ini telah menimbulkan rasa ketidakpuasan hati penduduk dan mereka telah bangun untuk memberontak yang diketuai oleh Pengiran Usop, iaitu seorang keluarga Diraja Brunei (Fauzy, 2013). Ketiadaan hasil akibat telah diarah untuk diserahkan keseluruhannya kepada Pengiran Indera Mahkota, menambahkan penderitaan masyarakat Melayu. Terkesan daripada itu, kemunduran terus menjadi sebahagian kehidupan dan membawa kepada penentangan berterusan terhadap Pengiran Indera Mahkota yang berakhir dengan kejatuhannya.

Berdasarkan penilaian Abang Yusuf Puteh, seseorang pemimpin perlu memainkan peranan mereka dengan memikul tanggungjawab yang telah diamanahkan dengan ikhlas dan bersungguh-sungguh. Walau bagaimanapun, tindakan pemimpin-pemimpin Melayu Sarawak dilihat oleh beliau sebagai satu tindakan yang menguntungkan diri sendiri dan kaum kerabat semata-mata. Situasi ini secara jelas mengabaikan kebajikan rakyat terutamanya masyarakat Melayu Pesisir yang begitu menghormati pemimpin-pemimpin yang telah dipertanggungjawabkan. Hal ini sebagaimana yang dilontarkan oleh beliau dalam penulisannya, iaitu:

Kepimpinan sepatutnya bertanggungjawab dengan ikhlas dengan penuh bermakna dan memikul amanah untuk berkhidmat kepada rakyat dan bukannya sebagai satu lesen untuk kepentingan diri sendiri.

(Abang Yusuf, 1996d, ms. 29)

Ternyata, Abang Yusuf Puteh tidak sebulu dan tidak menghalalkan budaya materialis yang menjadi amalan dalam kalangan pemimpin Melayu pada masa itu. Budaya materialis pemimpin-pemimpin ini membuktikan bahawa budaya kronisme dan korupsi, bukan hanya merosakkan negara malah lebih teruk lagi telah meremehkan keyakinan rakyat yang telah memberikan sepenuh kepercayaan kepada golongan pemimpin. Akibatnya, rakyat menjadi mangsa kerakusan dan ketamakan pemimpin. Pembuktian ini jelas membenarkan tindakan Abang Yusuf

Puteh dalam mengkritik pemimpin-pemimpin yang mendahului kepentingan peribadi, demi hak yang sepatutnya menjadi milik rakyat. Pemimpin sepatutnya menjadi tunjang dan tonggak utama yang membela nasib rakyat agar rakyat dapat mengecapi kemajuan seiring dengan arus perkembangan zaman. Budaya materialis ini turut mencerminkan keruntuhan moral dalam kalangan pemimpin kerana sikap mereka persis memberikan penghormatan yang tinggi kepada kebendaan sehingga mengeneipkan amanah. Oleh itu, budaya kronisme dan korupsi ini perlu ditransformasi agar dapat mewujudkan pemimpin yang berjiwa rakyat demi kepentingan masyarakat Melayu khasnya.

Kepimpinan yang Pincang

Pada pandangan Abang Yusuf Puteh, seseorang pemimpin yang berkesan mestilah yang mempunyai kepimpinan yang jujur, amanah dan mendahulukan rakyat. Inilah sebenarnya ciri kepimpinan orang Melayu. Kepimpinan yang mungkir janji dan iri hati bukanlah merupakan budaya orang Melayu. Menurut Hassan (2006), budaya sifat malas, emosional, hasad dengki dan iri hati merupakan konsep teori tentang budaya yang dicipta oleh orang luar yang tidak mendalami minda orang Melayu (ms. 158). Hal ini ternyata berbeza dengan sifat yang tepat bagi orang Melayu, iaitu rajin, kuat bekerja, rasional, jujur, tidak dengki dan suka dengan kejayaan orang lain. Walau bagaimanapun, tidak dinafikan pada hari ini orang Melayu seolah-olah telah melupakan nilai-nilai ini apabila digantikan dengan nilai persaingan yang difikirkan mampu untuk melahirkan masyarakat yang cekap, tetapi hilang nilai kerjasama dan tolak ansur (Hassan, 2006). Terkesan daripada budaya sebegini akhirnya membawa kepada kepimpinan yang pincang menerusi amalan mungkir janji, perasaan iri hati dan hasad dengki. Kepincangan kepimpinan dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak khususnya yang memungkir janji kepada masyarakat terbukti melalui pernyataan berikut, iaitu:

Penduduk telah dijanjikan dengan pelbagai janji yang manis, syurga dan dunia. Apa yang penduduk di Kelaka seperti kampung Perpat dan Empelam peroleh? Hanya neraka! Penduduk di kawasan luar banda telah dijanjikan kemungkinan demi kemungkinan. Rancangan demi rancangan tapi semuanya terbang bersama angin 'landas' atau dilupakan apabila mereka memenangi kerusi dalam pilihan raya. Kemiskinan terus menemani mereka. Hasil

kemerdekaan yang diperoleh sepanjang 33 tahun bagi mereka kosong. Akhirnya, pemikiran Melayu di kawasan pedalaman telah dirosakkan dengan kebendaan semata-mata. (Abang Yusuf, 1996b, ms. 265-266)

Situasi ini sering kali dilakukan oleh kepimpinan Melayu yang memberikan janji kosong kepada masyarakat Melayu dengan tidak menunaikan janji-janji yang telah mereka taburkan. Sebagai contoh, ketika pilihan raya pemimpin-pemimpin Melayu akan menjanjikan syurga dan dunia kepada masyarakat Melayu sekiranya dipilih sebagai pemimpin. Janji-janji itu ternyata tidak akan ditunaikan setelah memenangi kerusi dalam pilihan raya. Abang Yusuf Puteh menganalogikan keperitan dan penderitaan yang dihadiahkan oleh golongan pemimpin yang mungkir janji dengan 'neraka' yang sudah pasti membayangkan kesengsaraan dan penderitaan hidup yang maha kronik. Keadaan ini akan terus berulang dari pilihan raya ke pilihan raya dan masyarakat Melayu terus ketinggalan jauh di belakang kerana pengabaian yang dilakukan oleh kepimpinan Melayu ini. Abang Yusuf Puteh turut menyuarakan kebimbangan apabila pemikiran masyarakat Melayu telah mula dirosakkan dengan kebendaan akibat dijanjikan dengan pelbagai kemungkinan dan rancangan. Masyarakat Melayu sering tertipu dengan janji pucuk kepimpinan Melayu sendiri, sehinggakan beliau turut menegaskan tidak ada pemimpin Melayu yang boleh membawa kepada kepimpinan yang sebenar (Abang Yusuf, 1996b; 1996d). Kepimpinan yang memungkir janji ini, akhirnya terus meletakkan kemiskinan sebagai peneman kepada orang Melayu.

Abang Yusuf Puteh pernah menyuarakan isu berkaitan yang bertitik tolak daripada ketidakpuasan hati beliau dengan pengabaian golongan pemimpin terhadap masyarakat Melayu Pesisir pada tahun 1987. Beliau mengkritik pentadbiran Barisan Nasional (BN) yang mengabaikan dan tidak mengendahkan pembangunan di Daerah Kalaka pada masa itu. Keadaan ini berbeza sebelum berlangsungnya pilihan raya apabila wakil rakyat yang bertanding berusaha untuk menarik undi dengan menaburkan pelbagai janji sekiranya beroleh kemenangan (*Sarawak Tribune*, 20 Jun 1987). Oleh itu, penilaian beliau berdasarkan tahun 1987 sehingga 1996 jelas membuktikan kepincangan dalam kalangan pemimpin Melayu masih berterusan ekoran kegagalan pemimpin-pemimpin untuk menunaikan janji. Situasi ini membuktikan kewujudan kepimpinan yang pincang dalam menjalankan tanggungjawab dan amanah terhadap rakyat yang sepatutnya dilindungi. Impaknya, pengamalan sikap mungkir janji dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak telah membantutkan pembangunan dan

kemajuan di kawasan masyarakat Melayu Pesisir sehingga jauh ketinggalan dalam pelbagai bidang.

Selain itu, pemimpin yang bersikap oportunis turut menggambarkan kepimpinan pincang yang menyelubungi pemimpin-pemimpin Melayu Sarawak. Perkara ini turut berpunca daripada sikap pentingkan diri yang menebal dalam diri mereka. Pemimpin oportunis ini dianggap sebagai pembawa malapetaka kerana membawa kemusnahan dan perpecahan dalam masyarakat. Kritikan ini dilontarkan oleh beliau:

Pemimpin oportunis. Kumpulan pemimpin ini membawa malapetaka, iaitu kemusnahan dan perpecahan. Mereka sanggup melacurkan diri sendiri kepada pemimpin, membuat laporan palsu kepada orang lain dan mengambil jalan keluar dengan ‘mencucuk-cucuk’ orang lain. Orang Melayu sememangnya pakar dalam permainan seperti ini. Objektif: untuk mendapat keuntungan dan peluang.

(Abang Yusuf, 1996a, ms. 30)

Gambaran Abang Yusuf Puteh terhadap pemimpin oportunis ini membuktikan bahawa sikap kepimpinan sebegini akan mengakibatkan kerosakan yang dahsyat kepada masyarakat. Budaya kepimpinan pemimpin oportunis dalam kalangan pemimpin Melayu Sarawak ini dikecam Abang Yusuf Puteh sebagai ‘melacurkan diri’ demi nama, pangkat dan darjat tanpa memperdulikan maruah diri sendiri. Selain itu, pemimpin oportunis ini juga sanggup melakukan penipuan, pembohongan dan membodek ketua masing-masing untuk menjatuhkan orang lain. Sebagai imbalan daripada tindakan tersebut, mereka dapat menjaga hubungan yang baik dengan pemimpin yang lebih tinggi. Kedudukan dan status menjadi keutamaan berbanding melaksanakan amanah yang telah dipertanggungjawabkan kepada mereka. Pembudayaan kepimpinan oportunis ini jelas menggambarkan kepincangan yang ketara bagi segelintir pemimpin Melayu Sarawak. Akibatnya, masyarakat Melayu Pesisir Sarawak terus terabai daripada pembangunan yang menjadi impian mereka sejak dari dulu lagi.

Tuntasnya, terpancar daripada kepimpinan yang pincang menerusi amalan yang memungkir janji dan oportunis ini bukan sahaja memberikan gambaran kelemahan para pemimpin tetapi impak yang lebih besar kepada rakyat atau masyarakat Melayu Sarawak khususnya. Masyarakat Melayu sudah tentunya bukan sahaja mengalami kekecewaan apabila dimitoskan dengan janji kosong malahan kehilangan tempat untuk menyuarakan

ketidakpuasan hati dan memohon bantuan atau pertolongan lantaran amalan mungkir janji dalam kalangan pemimpin Melayu yang berterusan. Selain itu, masyarakat Melayu Sarawak tidak akan mampu untuk terus maju ke hadapan terkesan daripada budaya kepimpinan pemimpin yang bersikap oportunistik menjadi amalan dalam kalangan kepimpinan Melayu Sarawak. Akibatnya, kehidupan masyarakat Melayu Pesisir terus berada dalam kepompong kemiskinan dan kemunduran jika para pemimpin tidak mengubah sikap negatif ini.

Kepimpinan yang Statik

Pengamalan kepimpinan yang statik menunjukkan corak kepimpinan seseorang pemimpin yang lemah. Sejarah telah membuktikan, kelemahan pucuk kepimpinan dalam sesebuah negara boleh menyebabkan kejatuhan sesebuah kerajaan. Kepimpinan yang statik ialah pemimpin yang tidak bersedia untuk mentadbir atau memerintah. Perkara ini termasuklah sikap pemimpin yang melaksanakan tugas-tugasnya secara sambil lewa sehingga berlaku pengabaian kepada rakyat dan tidak mengetahui keperluan-keperluan yang mesti dipenuhi untuk rakyat. Abang Yusuf Puteh secara jujur telah menyuarakan ketidakpuasan hati terhadap kepimpinan pemimpin-pemimpin Melayu di Sarawak ketika itu. Hal ini demikian kerana pada tahun 1991, kepimpinan Melayu di Semenanjung telah memperkenalkan slogan politik yang baru untuk menunjukkan imej Melayu yang digelar sebagai Melayu Baharu. Pada pandangan beliau, imej tersebut sebenarnya merupakan sesuatu yang sangat berharga, seiring dan bersesuaian dengan pelancaran Wawasan 2020 untuk mencapai status sebagai sebuah negara yang maju. Hal ini sebagaimana yang dinyatakan beliau:

Pada tahun 1991, kepimpinan Melayu di Semenanjung telah memperkenalkan slogan politik baharu untuk menunjukkan imej Melayu yang digelar sebagai Melayu baharu. Ini merupakan satu pengisytiharan yang mulia untuk masyarakat, ianya umpama mimpi kembar daripada Wawasan 2020 untuk rakyat.

(Abang Yusuf, 1996d, ms. 52)

...konsep Melayu baharu bermaksud satu kaum yang mempunyai budaya dalam mengorak langkah berhadapan dengan perubahan masa, dan bersedia untuk menghadapi

cabaran, mampu untuk bersaing tanpa bantuan atau pertolongan, berpendidikan, dan berpengetahuan luas, canggih, jujur, berdisiplin, amanah dan berkesan. Semua unsur-unsur tersebut merupakan pra-syarat untuk melakukan perubahan atau pun secara efektifnya dikatakan transformasi yang radikal.

(Abang Yusuf, 1996b, ms. 276)

Seruan kepada perubahan untuk orang Melayu, daripada Melayu lama kepada Melayu Baharu memberi semangat kepada Abang Yusuf Puteh agar masyarakat Melayu Sarawak turut serta dalam perubahan tersebut. Atas kesedaran tentang pentingnya masyarakat Melayu untuk mencapai kemajuan dan meninggalkan segala kemunduran yang telah mereka warisi sejak zaman berzaman terutamanya ketika berada di bawah penakluk dan penjajah seperti Regim Brooke, Jepun dan Koloni Briton. Kedudukan ekonomi masyarakat Melayu ketika regim Brooke (1841-1941) dan Koloni Briton (1946-1963) sangat menyedihkan jika dibandingkan dengan kekuatan ekonomi masyarakat imigran. Sungguhpun benar kedudukan politik orang Melayu amat dikagumi ketika itu, tetapi tidak semua orang Melayu mempunyai kesempatan dan menikmati keistimewaan yang sedemikian (Fauzy, 2013).

Oleh yang demikian, Abang Yusuf Puteh mengharapkan kepimpinan Melayu yang sedia ada pada masa itu, agar bertindak dengan cepat dan tidak berdiam diri untuk mempersetujui seruan kepada Melayu Baharu. Apa yang berlaku adalah di sebaliknya, kepimpinan yang statik dalam kalangan pemimpin Melayu mengakibatkan mereka tidak memandang serius dan malah tidak mempunyai sebarang keputusan sama ada menerima atau menolak slogan tersebut (Melayu Baharu). Hal ini sebagaimana yang dinyatakan beliau:

Saya merasa hairan, mengapakah pemimpin-pemimpin kerajaan Negeri masih berdiam diri dalam hal Melayu baharu? Adakah dengan berdiam bermaksud menerima atau pun menolak? Boleh atau patutkah jawapan diberikan dengan apa jua cara? Jika ianya diterima, soalan yang penting mestilah: mengapa tidak ada rancangan untuk melaksanakannya? (Abang Yusuf, 1996d, ms. 54)

Tindakan dengan berdiam diri tanpa memberi sebarang keputusan ini menjelaskan budaya kepimpinan pemimpin yang bersifat statik dalam

melaksanakan tugas-tugas mereka. Sudah seharusnya pemimpin-pemimpin yang ada mesti dinamik dan bertindak untuk kemajuan dan kemakmuran masyarakat. Sungguhpun, pemimpin-pemimpin ini mengetahui keperluan bagi mereka menjelaskan keadaan sebenar sama ada menerima atau pun menolak, namun tindakan berdiam diri ternyata tindakan kurang bijak yang dilakukan kerana menunjukkan tidak ada tindakan lanjut daripada pemimpin untuk meningkatkan usaha bagi menghapuskan kemunduran dan digantikan dengan kemajuan. Keadaan ini telah menambahkan lagi penderitaan masyarakat Melayu khasnya apabila semakin jauh untuk berada dalam kelompok masyarakat yang maju dan makmur.

Kritikan tentang kepimpinan yang statik dan sambil lewa dalam melaksanakan tugas mereka kepada rakyat ada asasnya. Beliau menyaksikan sendiri kemunduran dan kepayahan kehidupan masyarakat Melayu Sarawak sejak memegang jawatan dalam Perkhidmatan Kerajaan Negeri terutamanya sebagai Setiausaha Kerajaan Negeri sehingga telah banyak memberikan jawapan berkenaan suasana tersebut. Kemunduran masyarakat Melayu dalam pelbagai aspek direkodkan dalam catatan desa pejabatnya. Pelbagai kegiatan dilakukan demi untuk mencari jalan penyelesaian, namun pergerakannya terhad memandangkan tugas pemimpin setempat terpaksa diambil alih untuk membantu kampung-kampung Melayu hampir di seluruh Sarawak. Seterusnya, pemimpin yang diistilahkan beliau sebagai *Pak Ikut* atau diistilahkan sebagai Pak Turut turut dikritik dan mendapat perhatian sewajarnya daripada Abang Yusuf Puteh. Pemimpin yang dilabelkan sebagai *Pak Ikut* ini turut menggambarkan kepincangan dalam kepimpinan Melayu Sarawak dan kritikan beliau dipaparkan dalam pernyataan berikut, iaitu:

Pemimpin Pak Ikut. Istilah lain untuk ini ialah Pak Turut. Mereka ini adalah golongan yang mengikut pemimpin tanpa tujuan. Selain bercita-cita untuk memperoleh kekayaan. Mereka menuruti segala arahan pemimpin tanpa banyak soal. (Abang Yusuf, 1996a, ms. 30)

Pemimpin *Pak Ikut* atau *Pak Turut* merupakan golongan pemimpin yang tidak mempunyai cita-cita dalam usaha untuk membantu masyarakat terutamanya masyarakat Melayu. Golongan pemimpin seperti ini hanya bertujuan untuk memenuhi cita-cita sendiri agar dapat mengumpul kekayaan. Abang Yusuf Puteh menegaskan bahawa golongan pemimpin seperti ini tidak mempunyai arah tujuan yang jelas tetapi mengikut segala arahan pemimpin-pemimpin atasan tanpa banyak bicara.

Impaknya, pemimpin Pak Ikut ini tidak memberikan sumbangan kepada pembangunan masyarakat yang sepatutnya menjadi keutamaan mereka. Budaya kepimpinan Pak Ikut ini mencitrakan kepincangan corak kepimpinan pemimpin Melayu Sarawak yang mengutamakan jawatan demi kelangsungan hidup dan kepentingan diri sendiri.

Kepimpinan yang statik ini dapat disaksikan melalui proses pembangunan aspek pendidikan yang terlalu perlahan sehingga mendapat perhatian serius dalam kritikan Abang Yusuf Puteh. Hal ini sebagaimana dinyatakan beliau, iaitu;

Keadaan sekolah rendah yang daif benar-benar memerlukan penyelenggaraan dan perlu juga melihat lebih jauh ke kawasan luar bandar di negeri ini bagi menyaksikan kondisi yang amat menyedihkan sekolah-sekolah di kawasan pedalaman. Salah satunya di Kupang yang amat teruk. Ianya ternyata telah pun wujud sejak dari zaman kolonial. Malah saya telah mengambil beberapa keping gambar sebagai bukti untuk generasi yang akan datang, dan bukti pengabaian yang dilakukan terhadap pembangunan di kawasan luar bandar. Tidak dapat dibayangkan bahawa setelah 32 tahun mencapai kemerdekaan kebajikan guru termasuk guru besar terus diabaikan di mana kediaman mereka adalah berupa pondok sementara. (Abang Yusuf, 1996b, ms. 22)

Berdasarkan pernyataan tersebut, ternyata golongan pemimpin Melayu tidak mengambil tindakan dan tidak memberikan perhatian yang sewajarnya terhadap kemudahan pendidikan sehingga kondisi sekolah di Kupang misalnya masih berada di takuk lama walaupun zaman kolonial sudah berlalu. Situasi ini menunjukkan wakil-wakil rakyat yang dipilih ternyata tidak menjalankan amanah dengan baik kerana mengabaikan kemajuan masyarakat Melayu terutamanya di kawasan luar bandar. Sepatutnya para pemimpin mengambil tindakan dengan menambah baik kemudahan yang sedia ada agar dapat memberikan keselesaan kepada anak Melayu di kawasan pesisir dalam bidang pendidikan. Ternyata, situasi ini berlaku atas faktor kepimpinan yang statik dalam kalangan pemimpin Melayu yang masih berleluasa. Pemimpin seolah-olah berdiam diri dan tidak bergerak aktif dalam melaksanakan tanggungjawab yang sewajarnya terhadap rakyat yang mengharapkan pemimpin sebagai orang harapan yang mampu membela nasib mereka. Sebaliknya, sikap pemimpin

yang statik menjadi batu penghalang kepada mereka untuk mengecapi kemajuan hidup.

Selain itu, kepimpinan yang statik dalam kalangan pemimpin turut diperlihatkan dalam hal yang berkaitan kebajikan. Hal ini dapat ditelusuri berdasarkan Fail Rekod Setiausaha Kerajaan Negeri dalam tempoh 1970-1985, iaitu semasa Abang Yusuf Puteh memegang jawatan Setiausaha Kerajaan Negeri pada tempoh yang sama. Atas dasar keprihatinan beliau dengan nasib rakyat, beliau memantau dengan cara mengarahkan kaki tangannya membuat pemantauan selain beliau sendiri membuat lawatan secara langsung. Berdasarkan catatan dan rekod Setiausaha Kerajaan Negeri, didapati pemimpin yang bertanggungjawab tidak menjalankan tugas dengan sewajarnya. Dalam hal ini, pemimpin yang dipilih oleh rakyat seharusnya berusaha untuk mendekati rakyat dan cuba untuk mencari jalan penyelesaian terhadap masalah yang membelenggu rakyat. Misalnya, berdasarkan Catatan Lawatan, Bil. (33) dlm YPS/KUC/2 yang bertarikh 16.11.1973, daripada pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri menunjukkan permohonan bantuan orang kelainan upaya (OKU), iaitu Puan Sihat bt Yusuf yang hilang penglihatan dari Kampung Sebandi Matang diuruskan dengan lancar. Walau bagaimanapun, berdasarkan rekod tidak ada bukti atau sebarang catatan yang menunjukkan pemimpin yang dipilih ketika pilihan raya turut bertindak sama ada menjenguk atau melakukan lawatan susulan untuk meninjau keadaan beliau. Kesannya, kehidupan masyarakat Melayu terus berada dalam keadaan yang amat menyedihkan serta tidak terbela dan kurang mendapat perhatian daripada kepimpinan Melayu yang berada di kawasan masing-masing. Situasi ini menjelaskan kelemahan pemimpin dengan penampilan budaya kepimpinan yang statik kerana tidak bertindak secara progresif dalam menangani masalah kebajikan masyarakat.

Sebanyak 2085 fail yang direkodkan di Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri di kawasan-kawasan kampung berkaitan dengan situasi kemiskinan dan kemunduran yang jauh dari pembangunan, hanya sebanyak 135 fail sahaja berkenaan dengan laporan permasalahan penduduk di kampung-kampung Melayu (Fail Rekod, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, 1970-1985).⁵ Angka 135 ini bukan bermakna masyarakat Melayu di kampung-kampung Melayu tidak berada di paras kemiskinan dan mundur tetapi disebabkan oleh sikap kepimpinan pemimpin Melayu yang statik. Pemimpin tidak mempunyai inisiatif untuk meninjau dan tidak memiliki kepekaan dalam usaha untuk mengambil berat keadaan penduduk. Pemimpin Melayu hanya lantang bersuara ketika pilihan raya dan menaburkan janji-janji kosong demi memperoleh undi kemenangan.⁶

Antara gambaran kesusahan masyarakat Melayu ialah kemiskinan hidup yang berlaku kepada Puan Rabiah bt Bujang yang menghadapi kesusahan kerana suami yang sakit batuk kering. Puan Rabiah mempunyai tujuh orang anak termasuk tiga orang yang telah bersekolah. Keadaan ini sudah tentu mengakibatkan penderitaan dan keperitan hidup beliau sekeluarga. Ekoran daripada budaya kepimpinan statik yang diamalkan para pemimpin Melayu telah menyebabkan kebajikan keluarga ini terabai. Perkara ini direkodkan sebagaimana dalam surat dengan rujukan Bil: (16) dlm YPS/D1/01-3/S2 yang bertarikh 22.11.1975. Seterusnya, bantuan susulan diberikan, berdasarkan daripada catatan Lawatan Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, Bil: (19) dlm YPS/D1/01-3/S2 bertarikh 29.11.1975.

Sebenarnya, situasi ini turut berlaku secara meluas dalam kalangan masyarakat Melayu di kawasan yang lain cuma tidak direkodkan atau diambil perhatian oleh kepimpinan di kawasan-kawasan tersebut. Hal ini menjelaskan bahawa, kepimpinan Melayu yang statik ternyata akan menambahkan penderitaan masyarakat Melayu dan kebajikan mereka berterusan terabai, terutamanya di kawasan luar bandar. Pemimpin yang statik, iaitu pemimpin yang tidak berinisiatif dalam usaha membawa kemajuan kepada rakyat akan membiarkan rakyatnya sendirian tanpa mengambil sebarang tindakan susulan. Ringkasnya, kritikan dan penilaian beliau terhadap kepemimpinan pemimpin yang statik ini perlu diberi perhatian sewajarnya agar rakyat mendapat pembelaan dan hak mereka. Pemimpin yang diberikan kepercayaan oleh rakyat sewajarnya bertindak dan bergerak dengan aktif dan progresif dalam usaha membela nasib rakyat yang memerlukan khidmat para pemimpin.

Kesimpulan

Kesimpulannya, analisis ini menunjukkan kepincangan yang ketara kepimpinan Melayu kerana jelas tergelincir dan terpesong daripada budaya dan ciri-ciri kepimpinan yang dituntut untuk kemakmuran rakyat. Sikap, cara dan corak kepimpinan mereka secara langsung tidak membantu dalam memajukan masyarakat Melayu di Sarawak malah menonjolkan ketidakjujuran dan sikap mementingkan kebendaan. Terkesan daripada kepimpinan yang negatif ini, masyarakat Melayu terus berada dalam kemiskinan dan kemunduran. Situasi ini, jelas menunjukkan kebendaan dan kepentingan diri menjadi keutamaan berbanding kepentingan dan kebajikan golongan yang dipimpin. Kepimpinan yang pincang ini mengakibatkan kemajuan sukar dicapai sehingga kemiskinan

terus mewarnai kehidupan masyarakat Melayu Sarawak. Pemikiran masyarakat Melayu terus dijumudkan sehingga membawa kepada pemikiran negatif masyarakat Melayu dalam kehidupan seharian mereka yang dinamakan sebagai *ondor rarat*. Dalam hal ini, sepatutnya, golongan pemimpin memainkan peranan penting bagi menanam dan menunjukkan contoh yang positif kepada masyarakat Melayu.

Oleh yang demikian, kepimpinan yang boleh memundurkan masyarakat perlu ditransformasi demi kemajuan orang Melayu Sarawak. Budaya materialis atau kebendaan pemimpin Melayu yang merangkumi budaya kronisme dan korupsi perlu dihapuskan untuk menggerakkan kemajuan masyarakat Melayu. Pemimpin Melayu perlu sedar akan keadaan ini dan menggerakkan kepimpinan ke arah kepentingan masyarakat Melayu.

Di samping itu, beliau turut mengkritik kepimpinan Melayu yang pincang dengan mungkir janji dan iri hati. Kepimpinan sebegini tidak seharusnya dilakukan oleh pemimpin Melayu yang dipilih untuk membawa rakyat keluar dari kepompong kemiskinan. Kepimpinan ini jelas bukanlah merupakan budaya orang Melayu yang menuntut kepimpinan yang jujur, amanah dan mendahulukan rakyat.

Selain itu, beliau turut mengkritik golongan pemimpin Melayu yang bersikap sambil lewa, iaitu tidak bertindak dan menggerakkan kemajuan untuk rakyat. Pemimpin yang statik bukanlah pemimpin yang layak untuk memegang jawatan dan memimpin masyarakat. Hasilnya, segala kesusahan dan keperluan rakyat terutamanya kawasan masyarakat Melayu tidak dapat dipenuhi oleh kepimpinan Melayu yang mengamalkan kepimpinan yang sambil lewa. Masyarakat Melayu terus terabai daripada arus kemajuan.

Ringkasnya, dapatlah dinyatakan bahawa kritikan beliau terhadap budaya kepimpinan Melayu ini adalah berdasarkan realiti ketika berada dalam perkhidmatan awam terutamanya ketika memegang jawatan Setiausaha Kerajaan Negeri 1970-1985. Kepimpinan Melayu yang tersasar daripada landasan dan konteks positif ini perlu dilakukan perubahan demi kepentingan kemajuan dan kemakmuran masyarakat Melayu Sarawak. Abang Yusuf Puteh sebenarnya mahu golongan pemimpin Melayu yang diberi tanggungjawab, menjalankan amanah dengan menampilkan karisma, wibawa, diyakini dan progresif bukannya hanya menjadi boneka yang mengaburi mata rakyat.

Catatan Hujung

- ¹ Jabatan Perangkaan Malaysia, Cawangan Sarawak 2013. Hal ini sekaligus telah menjadikan jumlah orang Melayu Sarawak yang kedua paling ramai buat kali pertama selepas pembentukan Malaysia 16 September 1963 berbanding dengan etnik-etnik yang lain di Sarawak.
- ² Temubual bersama Tan Sri Datuk Seri Abang Haji Ahmad Urai bin Datu Hakim Abang Mohiden pada 09 Januari 2014.
- ³ Muller V. (1967). *The Story of Sarawak*. Kuala Lumpur Oxford University Press & Borneo Literature Bureau, hlm. 9. Beliau turut menyuarakan pandangan bahawa tiada sesiapa yang mengetahui asal-usul sebenar orang Melayu Sarawak. Hal ini demikian kerana terdapat pelbagai pandangan dan pendapat yang berbeza dalam mengemukakan bukti masing-masing dan belum ada pandangan yang konkrit untuk menetapkan kesahihan tersebut. Bahkan, beliau sendiri berpendapat kewujudan orang Melayu Sarawak adalah hasil daripada perkahwinan pedagang-pedagang Melayu, Arab dan India Muslim dengan wanita-wanita di Sarawak sekitar 5 hingga 6 ratus tahun dahulu. Mereka menggunakan bahasa Melayu dan telah menyebarkan agama Islam di sepanjang pesisiran pantai Borneo. Akhirnya, suasana ini telah membentuk masyarakat Melayu di Sarawak.
- ⁴ Temubual bersama Tan Sri Datuk Seri Abang Haji Ahmad Urai bin Datu Hakim Abang Mohiden pada 09 Januari 2014.
- ⁵ Fail Rekod, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, Negeri Sarawak, 1970-1985.
- ⁶ Hasmadi A.b.A.M. (1999). Masyarakat Melayu Sarawak: Satu Penilaian. *Seminar Budaya Melayu Sarawak Ke-3*, Kuching, Sarawak. ms. 1-12. Beliau menegaskan hasil daripada pertemuan penduduk kampung Melayu di Maludam, mendapati pemimpin iaitu wakil rakyat di kawasan tersebut sangat jarang melakukan perjumpaan bersama penduduk kampung tetapi hanya akan menunjukkan muka apabila tiba musim pilihan raya. Hal ini sudah tentu akan melambatkan lagi pembangunan dalam pelbagai aspek di kawasan-kawasan tersebut. Tindakan pemimpin yang mengabaikan penduduk-penduduk kampung telah membina satu kelompok masyarakat miskin yang jauh daripada arus pemodenan.

Rujukan

- Abang Yusuf, P. (1964). *Adat Perkahwinan Orang Melayu Sarawak*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abang Yusuf, P. (1996a). *Malay Politics & Perabangan*. Kuching: Shobra Publications Sdn Bhd.
- Abang Yusuf, P. (1996b). *River of Dry Tears: The Poor Malay of Sarawak*. Kuching: Shobra Publications Sdn Bhd.
- Abang Yusuf, P. (1996c). *The Malay Culture of Sarawak*. Kuching: Shobra Publications Sdn Bhd.
- Abang Yusuf, P. (1996d). *The Malay Mind*. Kuching: Shobra Publication Sdn Bhd.
- Babcock, T. (1974). Indigenous Ethnicity in Sarawak. *The Sarawak Museum Journal XXII (Special Issue)*, 191-193.
- Borneo Literature Bureau. (1960). *Information on Sarawak*. Kuching: Sarawak Information Service.
- Brooke, M. (1986). *My Life in Sarawak*. New York: Oxford University Press.
- Fail Rekod, Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, Negeri Sarawak. 1970-1985.
- Fajar Sarawak*. (1932).
- Fauzy, H. Y. (2013). *Kedudukan Orang Melayu Sarawak di Bawah Penjajahan British 1946-1963*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Gould, S. B. & Bamfylde, C. A. (1909). *A History of Sarawak under its Two White Rajahs, 1838-1909*. London: Henry Sotheran & Co.
- Harrisson, T. (1970). *The Malays of South-West Sarawak before Malaysia*. East Lansing: Michigan State University Press.
- Hasmadi, A.b.A.M. (1999). Masyarakat Melayu Sarawak: Satu Penilaian. *Dlm Seminar Budaya Melayu Sarawak Ke-3*, Kuching, Sarawak.
- Hassan, A. (2006). *Ke Arah Kelahiran Melayu Glokal*. Shah Alam, Selangor: Alaf 21 Sendirian Berhad.
- Ishikawa, N. (1998). *Between Frontier: The Formation and Marginalization of a Borderland Malay Community in Southwestern Sarawak, Malaysia, 1870s-1990s*. New York: The City University of New York.
- Jabatan Perangkaan Malaysia, Cawangan Sarawak.
- Jeniri, A. (2015). Asal Usul Melayu Sarawak: Menjejaki Titik Tak Pasti. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*, 8(1), 1-17. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

- Kasmurie, A.b.A.K, Arba'iyah, bte M.N & Suffian, b.M. (2013). Adat Melayu Sarawak dan Kesignifikannya dengan Amalan Patriotik. Dlm *Seminar Antarabangsa Ke-2 Arkeologi, Sejarah dan Budaya di Alam Melayu* (ms. 1090-1097). Bangi, Selangor: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Kasmurie, (A.b.A.K), Arba'iyah, bte M.N & Suffian, b.M. (2014). Abang Yusuf Puteh: Nasionalis Sarawak Era Pascakolonial. Dalam *23rd International Conference of Historians of Asia (IAHA 2014)*, 23-27 Ogos, Alor Setar, Kedah, Malaysia.
- Kosim, M. (2012). Belajar dari Negara Tetangga: Catatan Wisata Ilmiah ke Singapura. *Jurnal Karsa* (Terakreditasi No. 80/DIKTI/Kep/2012), 18(2), 96-113.
- Lockard, C. A. (1987). *From Kampung to City: A Social History of Kuching, Malaysia 1820-1970*. Ohio University, Monographs in International Studies, Southeast Asia Series, No.75.
- MacDonald, M. (1985). *Borneo People*. New York: Oxford University Press.
- Morrison, H. (1957). *Sarawak*. London: MacGibbon & Kee.
- Palan, R. & Sabariah, P. (2010). *People Development: A Leader's Journey in the Transformation of Sarawak-Taib Mahmud*. Kuala Lumpur: SMR HR Group Sdn. Bhd.
- Pringle, R. (1970). *The Rajahs and Rebels: The Ibans of Sarawak under Brooke Rule, 1841-1941*. New York: Cornell University Press.
- Rawlin, J. (1969). *Sarawak, 1939-1963*. London: MacMillan.
- Sabihah, O. (1991). Penyertaan Orang Melayu-Islam dalam Pentadbiran Sarawak dan Sabah Pada Abad Ke-19. Dalam Rahmat Saripan et al., *Masyarakat Melayu Abad Ke-19*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sanib, S. (1985). *Malay Politics in Sarawak 1946-1966: The Search for Unity and Political Ascendancy*. Singapore: Oxford University Press.
- Sanib, S. (1989). Melayu Di Bawah Brooke, 1841-1941: Mulanya Kejatuhan Sosiopolitik Melayu. *The Sarawak Museum Journal XL*(61), 89-90.
- Sarawak Tribune*. (20 Jun 1987).
- Syed Husin, A. (2008). *Orang Melayu: Masalah dan Masa Depan*. Kuala Lumpur: Penerbitan Harakah Sdn Bhd.
- Temubual bersama Tan Sri Datuk Seri Abang Haji Ahmad Urai bin Datu Hakim Abang Mohiden pada 09 Januari 2014.

Zainal Abidin, B. (1996). Pemikiran Abdullah Munshi dan Ibrahim Munshi Tentang Orang Melayu. Dalam Abdul Latiff Abu Bakar, *Melaka dan Arus Gerakan Kebangsaan Malaysia*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

